

seoska omladina dalmacije o poljoprivredi

josip defilippis

institut za jadranske kulture
i melioraciju krša
sveučilišta u splitu,
split, jugoslavija

Autor iznosi dio rezultata istraživanja »Društveno-ekonomske promjene u poljoprivredi i selu Dalmacije« koji pokazuju stavove seoske omladine — poljoprivrednika, zaposlenih i učenika — prema poljoprivredi i selu.

Prema nalazima, rijetki su mladi u seoskim domaćinstvima Dalmacije koji su poljoprivrednici (11,9%), a broj im opada sa starošću. Oni koji su poljoprivrednici, bave se tim zanimanjem jer nisu imali druge profesionalne mogućnosti, pa i više od polovice njih namjerava i želi u budućnosti promijeniti zanimanje. Rijetki su dakle oni koji su se stabilizirali kao poljoprivrednici i koji će osigurati sukcesiju gospodarstva.

Zaposlena omladina je najbrojnija skupina, a stariji su od poljoprivrednika, višeg su obrazovanja i kvalificiranosti, a poljoprivredu nisu izabrali zbog radnih i životnih uvjeta.

Od učenika nitko ne namjerava ostati na gospodarstvu, a nadpolovična većina kani steći više ili visoko obrazovanje.

Iako psihološki privrženi rodnom kraju i primarnim grupama, zapošljavanje izvan poljoprivrede je osnovni motiv napuštanja sela.

primljeno rujna 1984.

49 istraživanja

→ U kontekstu općeg pražnjenja sela i posebno intenzivnih procesa deagrarizacije problemi seoske omladine zauzimaju posebno mjesto. Zbog toga smo u okviru istraživačkog projekta »Društveno-ekonomske promjene u poljoprivredi i selu Dalmacije« omladini posvetili posebnu dionicu, iz koje ovdje iznosimo neke rezultate.

U anketi i u obradi svi su odgovori strukturirani prema zanimanju anketirane omladine. Zbog malog udjela domaćica i nezaposlenih u uzorku, ove dvije grupe nećemo posebno obrađivati.

1. poljoprivrednici

Već sama činjenica da je od sve omladine u obuhvaćenim domaćinstvima samo 11,9% bilo poljoprivrednika dovoljno govori o tendenciji seoske

omladine da se školuje i zapošljava izvan svog gospodarstva. Općenito, poljoprivrednici su mlađi od zaposlenih. Tako u dobnom razredu do 18 godina nalazimo 37,7^o% poljoprivrednika (zaposlenih 13,9^o%), od 19 do 21 godine 62,3^o% (zaposlenih 28,8^o%), dok u razredu sa 22 i više godina nije registriran ni jedan poljoprivrednik (zaposlenih čak 57,7^o%).

Stupanj obrazovanja kod omladinaca-poljoprivrednika osjetno je niži nego kod zaposlenih. Tako, čak 37,7^o% poljoprivrednika ima obrazovanje manje od osmogodišnjeg, 62,3^o% imaju punu osmogodišnju školu a niti jedan nema obrazovanje koje bi bilo više od osmogodišnjeg. Što se tiče poljoprivrednih znanja, čak 87,5^o% poljoprivrednika navodi da je svoja znanja o poljoprivrednoj proizvodnji isključivo dobilo od svojih »roditelja i starijih«, 2,1^o% sporadično je pohađalo neka predavanja, 8,3^o% prati rubrike o poljoprivredi u dnevnoj štampi, samo je 2,1^o% ispitanika pročitao i čita neke stručne knjige o poljoprivredi, a niti jedan ispitanik ne prati stručnu (popularnu) štampu iz poljoprivrede. Po sebi se nameće zaključak o izuzetno niskoj stručno-profesionalnoj razini mladih poljoprivrednika.

U daljnjem istraživanju interesirali su nas faktori koji su utjecali na izbor poljoprivrednog zanimanja kao i stavovi poljoprivrednika o svom zanimanju.

Tablica 1

Zbog čega se bavi poljoprivredom	U %
Voli posao poljoprivrednika	5,2
Nedostatak radne snage na gospodarstvu i protivljenje roditelja da izaberu neko drugo zanimanje	24,1
Nije imao mogućnosti da izabere jedno drugo zanimanje	50,0
Od poljoprivrede se može dobro živjeti, ni drugdje ne bi bilo bolje	3,4
Ostalo	17,2

Već na prvi pogled pada u oči da polovina omladinaca-poljoprivrednika ostaje u poljoprivredi zato što nije imala mogućnosti da izabere neko drugo zanimanje. Daljnja četvrtina (24,1^o%) ostala je u poljoprivredi zato jer na gospodarstvu nije imao tko raditi, pa su se i roditelji protivili izboru nekog drugog zanimanja. Većina mlade generacije, 74,1^o%, ostala je dakle na gospodarstvu u zanimanju poljoprivrednika zato što je to morala, a ne zbog toga što je to zanimanje ona sama izabrala. Nemogućnost zapošljavanja izvan gospodarstva i prisila roditelja da se održi kontinuitet gospodarstva dva su osnovna razloga »izbora«, odnosno ostajanja u poljoprivrednom zanimanju. Izuzetno mali dio ispitanika izabrao je zanimanje poljoprivrednika jer to stvarno »voli« (5,2^o%).

Tablica 2

Što ga čini zadovoljnim u poljoprivrednom zanimanju	U %
Radi posao koji voli	7,0
Radi na svome i za sebe, sam određuje koliko će i kada raditi	42,2
Prihodi mu ovisno isključivo od vlastitog rada	7,0
Ima sve što mu treba, slaže se s ukućanima	23,9
I poljoprivreda se sve više modernizira	18,3
Ostalo	1,5

Najčešće spominjani izvor zadovoljstva u poljoprivrednom zanimanju proizlazi iz »slobode« koju pruža to zanimanje (42,2%). Poljoprivrednik sam određuje što će, kada će, kako će i koliko raditi na svom posjedu. S time je vezan i osjećaj da mu i prihodi isključivo ovisi o vlastitoj umješnosti i radu (7,0%). Prema tome taj osjećaj da je »poljoprivrednik svoj gospodar« koji sam raspolaže svojim sredstvima rada, svojim vremenom i radi isključivo za sebe, jedan je od osnovnih izvora zadovoljstva u poljoprivrednom zanimanju. Svaki četvrti (23,9%) ispitanik zadovoljan je jer »ima sve što mu treba«, što treba shvatiti u smislu visokog stupnja neovisnosti od tržišnih uvjeta. Značajan dio proizvodnje na gospodarstvu namijenjen je potrošnji u domaćinstvu, pa domaćinstvo ne pogađaju, ili ne oštro, česta poskupljenja i nestašice prehrambenih proizvoda. Tome se priključuje i prednost da proizvođač poznaje kvalitetu svojih proizvoda koje troši u domaćinstvu, a ta je znatno bolja, ili on vjeruje da je bolji od kvalitete proizvoda koje bi inače morao kupiti. I to možemo protumačiti kao osjećaj slobode i neovisnosti domaćinstva od vanjskih nepoželjnih (nepredvidljivih) utjecaja. Tome se još prirođaje i zadovoljstvo što ukućani žive u slozi. Na koncu i poljoprivreda se »modernizira«, što se prvenstveno odnosi na sve veću mehanizaciju mnogih poljoprivrednih radova (18,3%). Na taj se način sa manje truda svladavaju teški poljoprivredni radovi, poljski se poslovi brže obavljaju a posjedovanje i rukovanje mehanizacijom mladim poljoprivrednicima pruža posebno zadovoljstvo.

Prema tome, čini nam se da su upravo osjećaj »slobode« i »samostalnosti«, te osjećaj da ne ovisi o nekom drugom, najjači i najčešće razlozi zadovoljstva mladih poljoprivrednika svojim zanimanjem. Međutim, uz iskazano zadovoljstvo, mladi poljoprivrednici iznose i mnoštvo razloga zbog kojih su nezadovoljni u svom zanimanju.

Tablica 3

Što ga čini nezadovoljnim u poljoprivrednom zanimanju	u %
Radi posao koji ne voli	3,8
Puno i teško radi, malo je slobodnog vremena, a od svega toga mala korist	48,9
Proizvodnja je sve skuplja, a proizvodi se jeftino prodaju	23,3
Loše je zemljište koje obrađuje	5,3
U svom poslu osjeća se osamljen i nesiguran	1,5
Poljoprivredno zanimanje vrlo se malo cijeni	17,3

Polovina ispitanika (48,9%) žali se da puno i teško radi, a od toga ima malu korist. Ako se ovom odgovoru pridoda i onaj koji govori o sve skupljim troškovima proizvodnje i neadekvatnoj cijeni proizvoda (23,3%), izlazi da velika većina nezadovoljstva poljoprivredom kao zanimanjem dolazi iz nepovoljnoga ekonomskog položaja proizvođača, odnosno poljoprivrede kao djelatnosti. Spomenimo ovdje da je upravo taj, nepovoljan ekonomski položaj poljoprivrede, jedan od najčešćih razloga što ga navode zaposleni omladinci zbog čega nisu ostali u poljoprivredi već su se zaposlili. Poljoprivreda zacijelo nije jedno od cijenjenih zanimanja, te je i to često spominjani razlog nezadovoljstva mladih poljoprivrednika.

Tablica 4

Čime se kanite baviti u budućnosti	U %
Ostat će u poljoprivredi	46,5
Promijenit će zanimanje	53,5

Čak više od polovine (53,4%) omladinaca poljoprivrednika kani promijeniti zanimanje. Među njima je najviše mladih omladinaca (58,1% do 18 godina), koji su završili osmogodišnju školu (65,0%) i nezadovoljni su svojim sadašnjim zanimanjem zbog nepovoljnog ekonomskog položaja. Veliko je pitanje hoće li ti mladi moći realizirati svoje namjere. Činjenica da nemaju kvalifikacija za neko drugo zanimanje umanjuje njihove šanse. Oni su zapravo potencijalno nezaposleni dio omladine koji vrši pritisak na zapošljavanje. Drugo, njihovim eventualnim prijelazom u drugo zanimanje dalje će se smanjiti i onako mali kontingent poljoprivredne omladine.

Kako se veći dio omladinaca-poljoprivrednika našao u tom zanimanju stjecajem prilika, a ne svojom voljom, to smo im postavili i slijedeće pitanje:

Tablica 5

Neovisno o tome što je sada poljoprivrednik, kada bi mogao potpuno slobodno birati bi li izabrao neko drugo zanimanje	
	U %
Ne bi, ostao bi i dalje poljoprivrednik	15,5
Bi, izabrao bi neko drugo zanimanje	84,5

Rezultati odgovora pokazuju da bi velika većina omladinaca-poljoprivrednika (84,5%) mijenjala svoje zanimanje kada bi im se pružila prilika da biraju. Očito je da su oni nezadovoljni svojim zanimanjem poljoprivrednika.

Kombinacijom odgovora na prethodna dva pitanja (4 i 5) mogu se izvući neke indicije o profesionalnoj orijentaciji mladih poljoprivrednika.

Tablica 6

Profesionalna orijentacija poljoprivrednika	
	U %
Kani ostati u poljoprivredi, i to želi	15,5
Kani ostati u poljoprivredi, ali to ne želi	31,0
Kani napustiti poljoprivredu, i to želi	53,5

Prema tome, samo će 15,5% anketiranih omladinaca-poljoprivrednika ostati u poljoprivredi, i oni to žele. To je najstabilniji dio mladih poljoprivrednika s kojima možemo u perspektivi računati. Jedna trećina (31,0%) mladih nije zadovoljna zanimanjem poljoprivrednika, rado bi ga zamijenila za neko drugo, ali kani ostati u poljoprivredi, jer nema mogućnosti da ode. Veliko je pitanje hoće li ovaj dio omladine ostati u poljoprivredi ako se promijene uvjeti koji im danas sprečavaju odlazak iz nje. Drugo je veliko pitanje kolika će biti njegova efikasnost kao proizvođača u poslu u kojem osim znanja i teškog rada treba uložiti puno umješnosti i vlastite inicijative, te pokazati sposobnost upravljanja, ako on taj posao ne voli i ne želi. Bez obzira na aktualne poteškoće sa zapošljavanjem, s obzirom na dugi radni vijek koji im predstoji, skloni smo vjerovati da će preko polovine obuhvaćene poljoprivredne omladine (53,5%) koja želi i kani otići iz poljoprivrede, kad-tad naći načina da tu svoju namjeru i ostvari i promijeni poljoprivredno zanimanje. Čini nam se da na taj kontingent poljoprivrednika u daljnjoj perspektivi ne bi trebalo računati.

Prema tome, možemo sa stanovitom sigurnošću dugoročno računati s prvom grupom tzv. »stabilnih« omladinaca-poljoprivrednika (15,5%). To su

oni za koje možemo kazati da će najvjerojatnije osigurati sukcesiju seoskog gospodarstva. Zanimala nas je zbog toga njihova obrazovno-stručna spremnost. Utvrdili smo tako da u toj skupini čak 55,6% omladinaca nema završenu osmogodišnju školu, a preostalih 44,4% imaju samo osmogodišnju školu. Njihovo znanje o poljoprivrednoj proizvodnji temelji se gotovo isključivo na iskustvu roditelja i starijih. Prema tome, ostaju li prilike takve kakve jesu, moramo računati da će nam poljoprivrednici u budućnosti biti dio radne populacije s najnižom općeobrazovnom i stručnom razinom.

2. zaposleni

Zaposleni čine najveću skupinu radnoaktivne omladine (65,5%). Općenito su stariji od poljoprivrednika. Imaju mnogo više obrazovanja od poljoprivrednika. Tako samo 13,5% nema punu osmogodišnju školu (37,7% kod poljoprivrednika), 28,8% ima završenu osmogodišnju a čak 57,7% školu koja je viša od osmogodišnje. Po kvalifikacijama, 59,0% imaju neku kvalifikaciju (KV, VKV, SSS). Radi se o najobrazovanim dijelu seoske omladine.

I zaposlene smo pitali zašto su se zaposlili a nisu ostali u poljoprivrednom zanimanju (tablica 7).

Tablica 7

Zbog čega se zaposlio a nije ostao poljoprivrednik	U %
Ne voli poljoprivredne poslove	5,3
U poljoprivredi se puno radi, malo zarađuje, a ugled poljoprivrednika vrlo je nizak	18,1
Tako su željeli roditelji	2,9
Želio je što prije postati samostalan	3,3
Želio je sigurniju budućnost od one što pruža poljoprivreda	25,1
Želio je posao s određenim radnim vremenom, više slobodnog vremena, sigurnu i redovitu plaću	37,0
Posjed mu je premalen	8,2

Više od jedne trećine zaposlene omladine (37,0%) nije ostala u poljoprivredi i izabrala je drugo zanimanje zato jer je željela manje radnog a više slobodnog vremena te sigurnu i redovitu plaću. Općenito uzevši, poljoprivrednik ne radi više (duže) od zaposlenog, samo on nema pravoga slobodnog vremena kao radnik u radnom odnosu. U poljoprivredi ne postoji striktna podjela vremena na radno i slobodno, osobito u doba sezonskih radova, kada se radi čitav dan. Poljoprivrednik ima svaki dan nešto da radi, pogotovu ako uzgaja stoku. On nema zajamčen i unaprijed određen tjedni odmor (vikend), produžene blagdane i godišnji odmor. On, u pravilu, ne može otputovati na duže vrijeme i napustiti gospodarstvo. On je vezan za poslove na gospodarstvu u daleko većoj mjeri nego radnik za svoje radno mjesto. A osigurano, zajamčeno slobodno vrijeme mladima je posebno atraktivno.

Drugi dio istog odgovora odnosi se na »sigurnost« i »redovitost« dohotka, kojega u poljoprivredi nema. Vezani za ovaj osjećaj sigurnosti jest i odgovor koji govori o »sigurnijoj budućnosti« (pitanje 5). Naime, ne radi se samo o sigurnosti vezanoj za to kakva će biti ljetina, koliki će se dohodak od te ljetine ostvariti i kada. U pitanju je i dugoročni aspekt sigurnosti u zanimanju poljoprivrednika. Seoska omladina sviesna je nestabilnosti

i promašaja naše agrarne politike, pogotovu kad se tiče odnosa prema individualnoj proizvodnji. Ona ne osjeća, ili ne osjeća u dovoljnoj mjeri, da naponi zajednice i nosioca razvoja proizvodnje idu u smislu trajnog poboljšanja ekonomskog položaja privatnog proizvođača. Sve to skupa stvara u njih osjećaj dugoročne nesigurnosti što ih, dakako, navodi da traže druge izlaze. U kontekstu ovih odgovora vrlo je blizu i onaj (2) koji govori o teškom radu, maloj zaradi i niskom ugledu poljoprivrednog zanimanja.

3. učenici

Učenici čine najveći dio (46,4%) istraživane populacije omladine. Kako se od tog dijela omladinske populacije nitko ne kani zadržati u poljoprivredi, možemo kazati da se danas najveći dio iz poljoprivrede odlijeva iz školovane omladine. Od obuhvaćene omladine 82,5% bili su učenici srednjih škola a 17,5% studenti viših i visokih škola. Nitko od njih ne kani ostati u poljoprivredi, 60,7% namjerava se zaposliti po završetku škole koju pohađa a 39,3% želi nastaviti školovanje. Čak 46,5% učenika srednjih škola kani nastaviti školovanje na višim školama.

Tablica 8

Zanimanje koje žele imati	U %
Industrijski radnik	2,5
Građevinski radnik	0,5
Transportni radnik	2,0
Radnik u trgovini	2,5
Radnik u uslugama	19,2
Administrativni radnici i slično	14,8
Stručnjaci (VSS, VSS)	58,6

Pada u oči izuzetno visoki udio učenika (58,6%) koji kane završiti više ili visoke škole. U okvirima srednjega stručnog obrazovanja prevladavaju oni koji se namjeravaju zaposliti u uslugama (19,2%) i administraciji (14,8%), a izuzetno je mali dio onih koji se opredjeljuju za tzv. »proizvodna« zanimanja.

I učenike smo pitali za razloge zašto su nastavili školovanje i nisu ostali poljoprivrednici.

Tablica 9

Zašto je nastavio školovanje a nije ostao na gospodarstvu i bio poljoprivrednik	U %
Ne voli zanimanje poljoprivrednika	3,4
U poljoprivredi se puno radi, malo zarađuje a ugled poljoprivrednika vrlo je nizak	27,2
Tako su željeli roditelji	12,4
Želio je što prije postati samostalan	5,9
Želio je sigurniju budućnost od one koju pruža poljoprivreda	23,1
Želio je zanimljiviji posao, određeno radno vrijeme, sigurnu i redovitu plaću	22,4
Posjed mu je premalen	4,5
Ostalo	1,0

Uz neke male razlike ponavlja se više-manje isti raspored odgovora kao i kod zaposlenih omladinaca. Glavnina razloga zbog čega se školuje i neće ostati u poljoprivredi grupiraju se oko »teških uvjeta rada, malih zarada, niskog ugleda« (27,2⁰/o) čemu školska omladina daje veći značaj nego zaposleni, »Sigurnija budućnost« (23,1⁰/o) i »zanimljiviji posao, radno vrijeme i redovita plaća« (22,4⁰/o) isto su tako često navedeni motivi. Očito je da se i ovdje većina razloga zbog kojih se napušta poljoprivrede kreće oko nepovoljnoga i nesigurnog ekonomskog statusa i perspektive poljoprivrednika.

4. omladina i seoska sredina

Selo predstavlja širu prostornu i društvenu sredinu unutar koje omladina živi i zadovoljava svoje potrebe. Odnosi unutar i prema toj sredini značajni su za formiranje stavova i namjera seoske omladine. U ovoj dionici obradit ćemo rezultate istraživanja koji se odnose na stavove anketirane omladine prema selu.

Kao prvo željeli smo utvrditi u kolikoj je mjeri omladina zadovoljna životom na selu kao i razloge toga zadovoljstva, odnosno nezadovoljstva.

Tablica 10

Je li zadovoljan životom u selu				U %
Odgovori	Poljoprivrednici	Zaposleni	Učenci	Ukupno
Zadovoljan je	15,1	16,7	15,0	16,4
Jest i nije zadovoljan	52,8	61,5	61,7	58,8
Nije zadovoljan	32,1	21,8	23,3	24,8

Zanimljivo je da se veliki dio obuhvaćene omladine (58,8⁰/o) nije mogao decidirano opredijeliti je li ili nije zadovoljan životom na selu. Svaki je četvrti (24,8⁰/o) nezadovoljan a svaki šesti (16,4⁰/o) zadovoljan životom na selu.

Analiza stavova prema zanimanjima pokazuje da nema bitnijih razlika u zastupljenosti omladinaca koji su zadovoljni životom na selu. Poljoprivredna omladina nezadovoljnija je životom u selu (32,1⁰/o) nego što su to zaposleni (21,8⁰/o) i učenici (23,3⁰/o). Veći stupanj nezadovoljstva poljoprivrednika vjerojatno proizlazi iz njihova većeg nezadovoljstva zanimanjem, jer oni više nego ostali poistovjećuju selo i poljoprivredu.

Tablica 11

Zašto je zadovoljan životom na selu (omladina koja je zadovoljna životom na selu = 100)				U %
Odgovori	Poljoprivrednici	Zaposleni	Učenci	Ukupno
Živi u kontaktu s prirodom	0,0	11,5	6,5	8,2
Dobri uvjeti života	12,5	26,9	32,3	24,7
Voli seoski način života	25,0	7,7	19,4	13,7
Navika, u selu je najsigurnije	12,5	0,0	6,5	4,1
Vežan je uz rodni kraj, roditelje, rođake, prijatelje	50,0	53,8	35,8	46,6

Privrženost rodnom kraju, roditeljima, rodbini i prijateljima važan je činilac zadovoljstva životom na selu. Od onih koji su zadovoljni životom na selu, polovica omladinaca poljoprivrednika i preko polovice zaposlenih (53,8%) ističe ovaj osjećaj privrženosti kao najvažniji razlog zadovoljstva životom na selu. Ovaj je razlog manje zastupljen kod školske omladine (35,5%).

Svaki četvrti (24,7%) omladinac koji je zadovoljan životom na selu kao razlog svog zadovoljstva ističe »dobre uvjete života na selu«. Zastupljenost ovog stava osjetno je niža kod poljoprivrednika (tek 12,5%). Vjerojatno su općenito lošiji uvjeti života (standarda) i nezadovoljstvo zanimanjem kod poljoprivrednika uvjetovali formiranje ovakva stava prema životnim uvjetima u selu. Za razliku od ovoga, poljoprivrednici kao razlog zadovoljstva u daleko većoj mjeri ističu privrženost »seoskom načinu života«, dakle društvenom aspektu tog života. Čini nam se da možemo kazati da seoska omladina svoje zadovoljstvo životom na selu prvenstveno temelji na svojoj privrženosti rodbini i prijateljima i selu kao prirodnoj i društvenoj sredini, općenito na osjećajima lokalne pripadnosti.

Tablica 12

Zašto je nezadovoljan životom na selu (omladina koja je nezadovoljna životom na selu = 100)				U %
Odgovori	Poljoprivrednici	Zaposleni	Učenici	Ukupno
Loši uvjeti života	17,6	29,4	25,5	27,5
Mala mogućnost zabave	64,7	61,0	66,0	63,3
Teški uvjeti rada	11,8	0,0	0,0	1,8
Slaba mogućnost zapošljavanja	5,9	8,8	0,5	7,3

Među omladinom koja je nezadovoljna životom na selu najbrojniji su oni koji kao razlog nezadovoljstva ističu »malu mogućnost zabave«. Takav stav zastupa čak 63,3% omladinaca nezadovoljnih životom na selu a podjednako je zastupljen kod svih zanimanja. Potreba »zabave« svojstvena je mladoj generaciji i nedostatak zabave ona vrlo teško osjeća. Ovako visok udio nezadovoljne omladine zbog nedostatka zabavnog života na selu indicira nam: prvo, vrlo niske mogućnosti zabave na selu, i drugo, važnost razvijanja (unapređenja) zabavnog života na selu za stabilizaciju seoske omladine.

Gotovo jedna trećina (27,5%) nezadovoljnih žali se na općenito loše uvjete života na selu. Ovaj razlog nezadovoljstva češći je kod zaposlenih (29,4%) nego kod poljoprivrednika (17,6%). Na teške uvjete rada žale se samo poljoprivrednici (11,8%). Interesantno je da se na slabu mogućnost zapošljavanja žali vrlo mali dio omladine nezadovoljne životom na selu (5,9% poljoprivrednika i 8,8% zaposlenih) iako, vidjet ćemo u tablici 14, veliki dio omladine koji kani otići sa sela kao razlog odlaska navodi upravo mogućnosti zapošljavanja.

Slijedeći blok pitanja odnosio se na namjere i razloge odlaska sa sela.

Tablica 13

Kani li napustiti selo				U %
Odgovori	Poljoprivrednici	Zaposleni	Učenici	Ukupno
Ne kani	47,2	27,6	5,3	19,8
Neodlučan je	26,4	30,8	19,9	25,5
Kani	26,4	41,7	74,8	54,7

Iz rezultata dobivenih odgovora proizlazi da čak više od polovine (54,7%) obuhvaćene seoske omladine namjerava otići iz svog sela. Svaki peti anketirani kani ostati u svom selu a svaki četvrti (25,5%) još je uvijek neodlučan. Najviše je omladine koja kani migrirati u selima zagorskog područja (63,5%) manje uz obalu (48,3%) a najmanje na otocima (33,3%). Sudeći prema ovim rezultatima, možemo očekivati da će se vrlo skoro omladinska populacija u dalmatinskom selu praktički prepuloviti. Može se postaviti pitanje koliko će svoje namjere o odlasku sa sela omladina i realizirati. To će ovisiti o nizu okolnosti. Međutim, ostaje činjenica da je veliki dio omladine nezadovoljan životom na selu i da ga još veći dio kani napustiti. Ne promjene li se značajnije okolnosti koje su utjecale na formiranje takvih namjera, vjerojatno je da će omladina naći mogućnosti da tu namjeru i ostvari. Znači, možemo očekivati znatan odlazak iz sela, što će još više pogoršati starosnu strukturu sela, njegovo daljnje demografsko praznjenje i daljnje gomilanje stanovnika u gradovima sa svim nepoželjnim posljedicama, kako u selu tako i u gradu. Kako su ova istraživanja provedena 1976, to se može računati da je veliki dio tog transfera već i završen.

Namjere migriranja različite su prema zanimanju anketirane omladine. Tako u najvećoj mjeri imaju namjeru migrirati učenici (čak 74,8%). U selu ima malo radnih mjesta, a malo se novih i otvara. Učeniku, kada završi školovanje i želi raditi u zanimanju za koje je i školovan, ne preostaje drugo nego da potraži odgovarajuće radno mjesto u većim centrima (gradovima). To najčešće povlači sa sobom i preseljenje u mjesto rada. Zaposleni se isto tako javljaju kao grupa iz koje se regrutira značajan dio vjerojatnih migranata. Neodgovarajuće radno mjesto u selu ili udaljeno radno mjesto do kojega svakodnevno treba dugo putovati najčešći su motivi koji nukuju zaposlene da napuste svoje selo. Relativno najmanje potencijalnih migranata nalazimo među poljoprivrednicima (26,4%). Međutim, kako je taj dio omladinske populacije i onako vrlo mali, vjerojatnim odlaskom svakoga četvrtog, još će se više smanjiti radni kapaciteti i socijalna reprodukcija u poljoprivredi.

Interesirali su nas dalje koji su motivi odlaska sa sela za svaku grupu zanimanja.

Tablica 14

Zašto kani otići sa sela (omladina koja kani napustiti selo = 100)				U %
Odgovori	Poljoprivrednici	Zaposleni	Učenici	Ukupno
Ne voli život u selu	0,0	9,2	2,0	3,7
Loši uvjeti života	14,3	4,6	3,3	5,0
Nemogućnost zapošljavanja	42,9	7,7	67,5	48,3
Nastavak školovanja	0,0	0,0	14,6	9,2
Sklapanje braka	21,4	18,5	8,6	13,3
Mlađi nemaju perspektive na selu	14,3	7,7	3,3	5,4
Udaljenost radnog mjesta	7,1	49,2	0,0	14,2
Neslaganje s ukućanima	0,0	3,1	0,7	0,8

Analiza dobivenih odgovora upućuje nas da se osnovni motivi migracije seoske omladine vrte oko radnog mjesta i zapošljavanja. Tako 42,9% poljoprivrednika koji namjeravaju otići sa sela, odlučili su se na to jer ne nalaze mogućnosti zaposlenja u svom selu. Zbog istog razloga čak 67,5%

učenika namjerava otići iz sela po završetku školovanja. Zbog zaposlenja, novog radnog mjesta, namjerava migrirati samo 7,7% zaposlenih, ali je zato polovina već zaposlenih (49,2%) koja kani napustiti selo, i na to se odlučila jer joj je sadašnje radno mjesto udaljeno od sela u kome stanuje i mora do radnog mjesta putovati.

Osim zbog zapošljavanja, poljoprivrednici se odlučuju napustiti selo i zbog »loših uvjeta života« (14,3%) ili »slabe perspektive« (14,3%), dakle sklopa motiva prvenstveno ekonomske naravi. Kod učenika to je često vezano s nastavkom školovanja (14,6%), a kod poljoprivrednika (21,4%) i zaposlenih (18,5%) vezano je i za sklapanje braka.

5. zaključna razmatranja

Posebne karakteristike fizičkog i društvenog prostora u kojem živi čine da seoska omladina predstavlja jedan specifičan segment ukupne populacije omladine. Zbog specifičnosti te sredine, seoska omladina sukobljava se s nizom posebnih problema koji nisu svojstveni drugim dijelovima omladine. Iz tog niza problema našim istraživanjem željeli smo osvijetliti samo dva, jer nam se čine višestruko interesantnima. To su: stavovi seoske omladine prema poljoprivredi kao djelatnosti i zanimanju te stavovi prema selu.

1. I ova su istraživanja potvrdila da izuzetno mali udio seoske omladine izabire poljoprivredu kao zanimanje, naprama velike većine koja u tom zanimanju ostaje jer nije mogla prijeći u neko drugo. Sam način »izbora« poljoprivrednog zanimanja čini da je veći dio omladinaca poljoprivrednika nezadovoljan svojim zanimanjem zbog čega je to vrlo nestabilna profesionalna grupacija. Čim se ispuni minimum uvjeta nužnih za prijelaz u drugo zanimanje, ta će omladina napustiti poljoprivredu te možemo očekivati njezino daljnje osipanje.

Osnovni razlozi koji su utjecali na formiranje takvih stavova i odnosa prema poljoprivredi kao zanimanju proizlaze iz nepovoljnoga ekonomskog statusa i neizvjesne socioprofesionalne perspektive poljoprivrednika. U čitavoj našoj agrarnoj, socijalnoj i ukupnoj politici razvoja privatna poljoprivreda i poljoprivrednik neprestano su bili u inferiornom položaju. Utvrđeni stavovi omladine samo su logički pretpostavljiva reakcija na taj položaj.

2. Obrazovno-stručna razina mladih poljoprivrednika vrlo je niska. Niska razina obrazovanja jedan je od razloga zbog kojeg se taj dio seoske omladine teže zapošljava. Zato se nisko obrazovanje javlja kao činilac »izbora« poljoprivrednog zanimanja, odnosno činilac negativne selekcije u poljoprivredi.

Seoska omladina već se od malih nogu upoznaje i uključuje u sve ili gotovo sve poslove i probleme poljoprivredne proizvodnje. S tog aspekta mladi poljoprivrednici u svom obrazovanju imaju već u samom startu izuzetne prednosti pred omladinom koja će izabrati bilo koje drugo zanimanje. Međutim, tu, na iskustvu starijih, njihovo stručno obrazovanje praktički i završava. Dakako da ta razina znanja nije dovoljna da se prati i u praksi primjenjuju mnoga znanstveno-tehnička dostignuća nužna za razvitak suvremene intenzivne proizvodnje.

3. Seoska omladina u velikoj je mjeri privržena lokalnoj sredini: svom rodnom kraju, selu, seoskim običajima, roditeljima, rodbini, prijateljima. Čak kad se zaposli i odseli u grad ona održava prisne kontakte sa svojim se-

lom i »svojima«, posjećuje roditelje i rodbinu, pomaže im u raznim poljskim i drugim poslovima. Unatoč te vezanosti za lokalnu sredinu, veliki dio seoske omladine kani napustiti svoje selo i trajno se nastaniti u nekom drugom većem (gradskom) centru. Brojni razlozi motiviraju ove namjere. Istraživanja su pokazala da se ipak u najvećoj mjeri motivi odlaska najčešće vežu uz želju za zapošljavanjem.

Stalni radni odnos, pogotovu u našim prilikama, pruža zaposlenima nužnu ekonomsku i socijalnu sigurnost. Pruža ono što poljoprivreda u nas još uvijek nije kadra osigurati. Kako u selu ima malo radnih mjesta onda se ona traže (za njima se ide) najprije u bližu okolicu, pak onda i u udaljenije centre. Jedan dio omladine napušta selo u času prvog zaposlenja. Drugi, ako postoje mogućnosti, dan na dan putuje do svoga radnog mjesta. Dužina, način putovanja i visina dohotka nisu važne u prvom času. O njima se razmišlja poslije. To su osnovni motivi i načini na koji seoska omladina napušta svoje selo.

Nasuprot ovim općim tendencijama, svjedoci smo brojnih primjera kad je otvaranje radnih mjesta u selu, ili bližoj okolici stabiliziralo seosko stanovništvo i zadržalo seosku omladinu. U takvim sredinama osobni dohoci zaposlenih gotovo su redovito izrazito niži nego drugdje. Međutim, u takvim uvjetima, seljak-radnik ne napušta svoje selo i svoje gospodarstvo. On živi na dvojnem dohotku, iz radnog odnosa i s gospodarstva. Radno mjesto daje mu socijalnu sigurnost, a dohodak s radnog mjesta i onaj s gospodarstva pruža mu »relativno dobre« ekonomske uvjete života.

4. Seoska omladina vrlo brzo i spremno prihvaća vrednote, aspiracije i obrasce ponašanja gradske omladine, ali je od nje u mnogo nepovoljnijem položaju, jer su joj u selu nedostupni ili teže dostupni razni oblici kulturnoga i zabavnog života. Taj osjećaj izoliranosti i monotonije čini seosku omladinu nezadovoljnom s životom u selu, što se, uz želju za zapošljavanjem kao osnovnom motivu, pojavljuje kao jedan od glavnih razloga napuštanja sela. Ovim potrebama seoske omladine obično se poklanja vrlo mala pažnja, Zbog nerazumijevanja ovih zahtjeva dolazi često do sukoba, kako unutar obitelji tako i u selu. Zadovoljenje ovih potreba važan je činilac zadovoljstva te bi njemu, kao prirodnoj potrebi mlade generacije, trebalo posvetiti mnogo više pažnje.

Josip Defilippis:

Dalmatia's Rural Youth About Agriculture

Summary

The author presents some of the results of a project entitled *Socio-economic Change in Agriculture an the Village in Dalmatia*, which shows the attitudes of the rural youth — farmers, employees and pupils — towards agriculture and the village.

The results show that there are few young farmers (11.9%) in rural Dalmatian households, and their number decreases with their age. Young farmers do that job only because they have no other professional options, and over half of them intend to and want to change their occupation in the future. Few intend to remain farmers and ensure the succession of the farm.

Most young people are employed. These are older than the farmers, have a higher education and qualifications, and the reason they did not opt for agriculture are the working and living conditions it offers.

Of the pupils none intend to remain on the farm, and over half of them intend to continue their education.

Although psychologically tied to their places of birth and primary groups, employment outside agriculture is the basic reason for leaving the village.

Сельская молодежь Далмации о сельском хозяйстве

Резюме

Автором приведены результаты исследования «Общественно-экономические изменения в сельском хозяйстве в селе Далмации», раскрывающие отношение сельской молодежи к сельскому хозяйству и сельской местности.

Результаты исследования показали, что весьма незначительное число молодых людей остается в крестьянских домашних хозяйствах Далмации и занимается сельским хозяйством (11%), при чем это число уменьшается по мере старения населения. Среди молодежи активно занимающейся сельским хозяйством эта профессия не является ее сознательным выбором и больше половины этой молодежи стремится переменить свое занятие. Профессия земледельца отрицательно оценивается значительной частью сельской молодежи, лишь незначительная доля молодежи придает ей значение в смысле стабильной профессии обеспечивающей последовательность домашнего хозяйства.

Преобладает молодежь занятая вне сельского хозяйства по возрасту старше молодежи активно занимающейся сельским хозяйством, которая имеет более высокое образование и квалификацию по отношению к крестьянской молодежи и которая неудовлетворена профессией земледельца и условиями жизни.

В среде учащейся молодежи ни один из учащихся не стремится остаться в собственном хозяйстве и больше половины стремятся приобрести профессию с высшей или высокой квалификацией. Несмотря на психологическую привязанность к родному краю и примарным группам, стремление найти занятие вне сельского хозяйства является основным мотивом оттока молодежи из сельской местности.